

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.20.33>

Volume 8/4

2024 p. 614-629

DOĞUNUN VE BATININ İDEALİST EĞİTİM FELSEFELERİNİN TEMELLERİ THE FOUNDATIONS OF THE IDEALISTIC EDUCATIONAL PHILOSOPHIES OF THE EAST AND THE WEST

Ayşe İLDEN*

Mehmet Ali DOMBAYCI**

ÖZ

Bu makalede, Doğu ve Batı'nın idealist eğitim felsefeleri, Uddālaka Āruni'nin anlatısı ve Platon'un Er Mitosu üzerinden incelenmiştir. Platon, mitoslar aracılığıyla felsefi düşüncesini açıklama çabası içindedir. Er Mitosu, adalet, evren ve özgür irade kavramları etrafında dönmekte ve Platon idealist eğitim felsefesi ile insanların bilgili ve adil olmalarını hedeflemektedir. Uddālaka Āruni'nin anlatısı, Upanishadlar'da brahma ve ātman'ın birliğini vurgulamaktadır. Buna göre eğitim, özgür seçimlerle şekillendirilen bir süreçtir ve kişinin eylemleri sonuçlarını belirlemektedir. Karma ve ruh göçü kavramları ile insan eylemlerinin sonuçları ve insanın ölümsüzlüğü üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle makale felsefenin kökenlerini ve eğitim felsefesinin önemini anlamak için Doğu ve Batı felsefelerinin derinliklerine inmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İdealizm, Eğitim, Antik Felsefe, Platon, Upanishadlar, Kültürlerarası Felsefe.*

ABSTRACT

This article examines the idealist educational philosophies of the East and the West through the narrative of Uddālaka Āruni and Plato's "Myth of Er." Plato endeavors to explain his philosophical thought through myths. The "Myth of Er" revolves around the concepts of justice, the cosmos, and free will, reflecting Plato's idealist

---

* Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, E-mail: ilden.ayse@gmail.com ORCID: 0000-0002-3440-6733, Ankara, Türkiye.

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, E-mail: malidombayci@gmail.com ORCID: 0000-0002-2428-8884, Ankara, Türkiye.

philosophy of education, which aims to cultivate knowledgeable and just individuals. Uddālaka Āruni's narrative, as presented in the Upanishads, emphasizes the unity of Brahman and ātman. According to this perspective, education is a process shaped by free choices, and an individual's actions determine their outcomes. Through the concepts of karma and reincarnation, the narrative highlights the consequences of human actions and the immortality of the soul. Thus, this article aims to delve into the depths of Eastern and Western philosophies to explore the origins of philosophy and the significance of educational philosophy.

Keywords: *Idealism, Education, Ancient Philosophy, Plato, Upanishads, Cross-Cultural Philosophy.*

Giriş

Eğitim felsefesi, eğitimin temel amaçlarının, yöntemlerinin ve değerlerinin analiz edilmesi ve bu süreçlere ilişkin sorulara yanıtlar bulunması amacıyla oluşturulmuş bir disiplindir. Bu disiplin, eğitimin ne olduğu, nasıl icra edilmesi gerektiği ve insan yaşamındaki rolünün ne şekilde kavranması gerektiği gibi konular üzerine detaylıca düşünülmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, eğitim felsefesi, eğitim uygulamalarına yön veren düşünsel temellerin eleştirel bir şekilde incelenmesini ve geliştirilmesini amaçlamaktadır. Eğitim felsefesi dört temel soru etrafında şekillendirilmektedir: Birincisi, "eğitimin amacı nedir?" sorusudur. Bu soruya verilen yanıt, belirli bir toplumun ve dönemin ihtiyaçlarına göre çeşitlenebilmektedir. Eğitim, bireyi topluma uyumlu hale getirme, entelektüel birikimi artırma ya da özgür bireyler yetiştirme gibi farklı amaçlara hizmet edebilmektedir. İkinci olarak, "eğitimin içeriği ne olmalıdır?" sorusu, öğrencilere hangi bilgi ve becerilerin kazandırılması gerektiği ile ilgilidir. Bu içerik; kültürel değerler, bilimsel bilgi ve etik öğretiler gibi çeşitli alanları kapsayabilmektedir. Üçüncü soru ise "eğitim yöntemleri nelerdir?" şeklindedir. Öğrencilerin aktif katılımını sağlamayı amaçlayan yöntemlerden, daha geleneksel öğretmen merkezli yaklaşımlara kadar geniş bir yelpazede, eğitimin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği üzerine çeşitli düşünceler bulunmaktadır. Son olarak, "eğitimin değerleri ve ilkeleri nedir?" sorusu, eğitim sürecinde adalet, eşitlik ve özgürlük gibi etik değerlerin ne şekilde yer alacağı üzerine odaklanmaktadır (Ornstein & Hunkins, 2017). Eğitim felsefesi, tarih boyunca farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Bu yaklaşımlar arasında idealizm, realizm, pragmatizm, varoluşçuluk ve eleştirel pedagoji öne çıkmaktadır. İdealizm, eğitimin bireyi evrensel hakikatlere ulaştırmanın bir yolu olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımda eğitim, insanın içsel dünyasını geliştirerek ideal bir varoluş düzeyine ulaşmayı amaçlamaktadır. İdealist eğitim felsefesinin en güçlü dayanakları Platon'un görüşlerinden beslenmektedir (Minz, 2022).

Felsefenin kökeniyle ilgili antik döneme yapılan yolculuklar, bizleri, Kadim Hint ve Eski Yunan medeniyetlerine götürmektedir. Platon, Batı'nın idealist eğitim felsefesinin temelini oluşturan önemli bir figürdür. Ancak felsefenin ortaya çıkış koşulları göz önüne alındığında, Batı felsefesi tamamen Doğu bilgeliğinden kopmuş değildir. Bu çalışma,

felsefenin kökenlerinde etkisi olan Doğu bilgeliğinin eğitim anlayışını ve Yunan felsefesinin eğitim anlayışlarını, Uddālaka Āruni'nin oğluyla olan diyalogu ve Platon'un Er Mitosu üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

Antik çağda, felsefe; edebiyat, sanat ve siyaset gibi birçok alanda mitolojik unsurların etkisinde kalmıştır. Platon'un felsefe sisteminde sıkça karşılaşılan mitlerden biri de Er Mitosu'dur (Platon, 2014). Platon, felsefesini mitler aracılığıyla açıklama çabasıyla bilgi ve varlık görüşlerine ışık tutar. Bu mitler, Platon'un felsefi düşüncesinin kökenlerine ve zihniyetine dair önemli ipuçları sunar. Felsefede edebi ve şiirsel unsurların bulunması, Platon'un mitoslar aracılığıyla ayrımlar yapma ve varlık felsefesini açıklama çabasını gözler önüne serer.

Er Mitosu, savaşta ölen ve ardından dirilen Er'in öteki dünya deneyimini anlatmaktadır. Er'in ruhu, ölümden sonra bir yolculuğa çıkmakta ve farklı kapılarla karşılaşmaktadır. Ruhlar yargılanmakta ve yaşadıkları hayatın sonuçlarına göre yönlendirilmektedir. Mitos, adalet, evren ve özgür irade kavramları etrafında dönmektedir. Platon, insanın doğası gereği adil olması gerektiğini ve bilgisizliğin kötülüğün kaynağı olduğunu savunmaktadır. İdealist eğitim felsefesi, bilgi, değer ve erdeme ışık tutarak insanların adil ve bilgili olmalarını sağlamayı amaçlar. Mitostan çıkan sonuçlar, insanın ölümlü bir varlık olduğunu ve yaşamın ölümlü iç içe olduğunu gösterir. İnsanlar, özgür iradeleriyle eylemlerini belirler ve bu eylemlerinin sonuçlarına göre sorumlu tutulurlar. Eğitim felsefesi disiplininin, eğitimin amacı, değerleri ve ilkeleri ile hesaplaştığı ve bu alanda idealist görüşlerin de bu hesaplaşmaya katkı sağladıkları düşünüldüğünde Platon'un mitoslar yoluyla ortaya koymaya çalıştığı eğitim görüşlerinin kökensel ilgiler söz konusu olduğunda önemli ipuçları taşıdığı görülmektedir. Platon'un idealist eğitim felsefesi, insanları bilgisizlikten kurtararak bilgiye, erdeme ve adaleti sağlamaya odaklanır.

Upanishadlar ise kadim Hint felsefesinin en eski metinlerindedir. Bu metinler, brahma ve ātman'ın birliğini vurgulayan mistik öğretileri içermektedir. Uddālaka Āruni'nin oğlu ve öğrencisi Şvetaketu'ya verdiği dersler, evrensel ruhla insan ruhunun birliğini açıklamaktadır. Karma kavramı da bu metinlerde önemli bir yer tutmaktadır. Kişinin eylemleri, gelecek hayatlarını belirler ve özgürleşme ancak doğum-ölüm döngüsünden çıkarak mümkün olmaktadır.

Platon'un "Er Mitosu" gibi eserlerinde kullandığı mitos terimi, felsefi ve edebi bir araç olarak önemli bir rol oynamaktadır. Mitoslar, halk arasında bilinen ve anlatılan hikayelerden türetilmiş Platon gibi filozoflar tarafından felsefi düşüncelerini ve öğretilerini daha anlaşılır kılmak için kullanılmıştır. Platon, mitosları kullanarak evren, adalet, özgür irade gibi kavramları dramatik ve etkileyici bir biçimde sunmaktadır. Mitoslar, semboller ve metaforlar aracılığıyla karmaşık felsefi fikirleri geniş kitlelere ulaşılabilir hale getirmektedir. Bu bakımdan eğitimin de bir yönü gösterilmiş olur. Platon'un mitosları, felsefi bir derinlik taşıyan hikayeler olarak düşünülmelidir, çünkü bu

hikayeler yalnızca anlatı düzeyinde kalmaz, aynı zamanda okuyucuyu düşünmeye ve kendi sonuçlarını çıkarmaya teşvik etmektedir.

Öte yandan, Upanishad'lardaki anlatılar, doğrudan öğretici ve didaktik bir amaca hizmet etmektedir. Bu metinler, kadim Hint felsefesinin derin mistik ve spiritüel öğretilerini aktarırken, eğitim sürecinin bir parçası olarak da işlev görürler. Uddālaka Āruni'nin öğrencisi Şvetaketu'ya verdiği dersler gibi anlatılar, evrensel ruh ve bireysel ruhun birliğini, karma ve reenkarnasyon kavramlarını açıklamaya yönelik didaktik öğretilerdir. Anlatı terimi, bu metinlerin doğrudan bilgi aktaran ve öğretici niteliğini vurgulamaktadır. Upanishad'lardaki anlatılar, okuyucuyu ya da dinleyiciyi eğitmeyi ve aydınlatmayı amaçlayan, felsefi kavramları açık ve anlaşılır bir biçimde sunan metinlerdir (Kaya, 2008). Platon'un "Er Mitosu" üzerinden yapılan çıkarımlar, mitosun yapı ve içeriğinden kaynaklanmaktadır. Er Mitosu, belirli bir olay örgüsüne ve karakter gelişimine sahip olduğu için, olayların sıralı bir şekilde analiz edilmesi ve her bir adımın felsefi bir çıkarım olarak ele alınması mümkündür. Platon'un sistematik felsefenin kurucusu olarak kabul edilmesinin bir nedeni de budur; o, mitosları belirli bir felsefi argümanın parçası olarak yapılandırarak okuyucuya rehberlik etmektedir. Er Mitosunda adalet, evrenin yapısı ve özgür irade gibi kavramlar, belirli bir mantık dizisi içinde sunulmakta ve her bir olay, bir diğerinin üzerine inşa edilerek felsefi bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu sistematik yaklaşım, okuyucunun belirli bir sonuca ulaşmasına yardımcı olmakta ve Platon'un felsefi sistematikliğini desteklemektedir.

Hint anlatıları, özellikle Upanishad'lardaki hikayeler, daha çok mistik ve sembolik bir anlatıma sahiptir. Bu metinler, doğrudan öğretici ve açıklayıcı olmalarına rağmen, belirli bir olay örgüsünden ziyade, semboller ve metaforlar aracılığıyla derin felsefi ve spiritüel gerçekleri ifade etmektedir. Uddālaka Āruni'nin Şvetaketu'ya verdiği derslerde olduğu gibi, bu anlatılar, felsefi kavramların doğrudan aktarımı yerine, meditasyon ve içsel deneyim yoluyla anlaşılmasını teşvik etmektedir. Bu nedenle, Hint anlatılarından sıralı ve sistematik çıkarımlar yapmak, Platon'un mitoslarından yapmaktan daha zordur. Hint anlatıları, daha çok sezgi ve içsel anlayışa dayalı bir öğrenme sürecini desteklemekte ve okuyucunun kendi içsel yolculuğunda bu kavramları keşfetmesini amaçlamaktadır. Bu farklı yaklaşım, Hint felsefesinin doğası gereği sistematik bir çıkarım sürecinden ziyade, bireysel deneyim ve anlayışa dayalıdır.

Platon'un Er Mitosu

Felsefi düşüncenin kökenlerinin kendisine dayandırıldığı Antikçağ; felsefenin yanı sıra edebiyat, sanat ve siyaset gibi pek çok alanda da çeşitli mitolojik unsurların etkisinde kalmıştır. Bu alanda ortaya çıkan eserlerin, aktarıla gelen neredeyse bütün kültürel mirasın, içerisinde çeşitli mitler barındırması dönemin yapısını analiz edebilmek ve anlayabilmek açısından önemlidir. Burada hedeflenen, Platon'un felsefi düşüncesinde

sıkça karşılaştığımız mitosların birini, Er mitosunu ele almak; bu mitosla Platon'un vermek istediği mesajları tek tek ortaya çıkartmaktır.

Platon'un fikirlerinde ve eserlerinde mitoslara sık sık başvurması, bilgi görüşünden varlık görüşüne pek çok kanaatini mitoslar aracılığıyla açıklama çabası, dönemin zihniyetine ve kökenlerini dayandırdığımız felsefenin ilk varlık koşullarına büyük önemde ışık tutmaktadır. Sadece buradan, biçimsel olarak karşımıza çıkan tablodan bile almamız gereken önemli mesajlar bulunmaktadır. Felsefede edebi yankılar, şiirsel söylem, ironik tavır gibi pek çok önemli ögenin bulunması; Platon'un metinlerinde bu ögelerin adeta bir çağrıda bulunur nitelikte karşımıza çıkması, göz ardı edilmemesi gereken önemli bir husustur. Bugün felsefe adına yapılan pek çok araştırma; pozitif bilimlerin etkisiyle karşımıza çıkarılan dejeneratif analitik felsefe geleneği ve bu akımların popülerliği üzerinden çizilmeye çalışılan felsefe portresi, Platon'un mitoslar yardımıyla aktardığı; ayrımlar yapabilmek, görünüşün ardına geçebilmek, varlığın ve oluşun farklı boyutlarına ulaşabilmek imkanlarından bizleri zaman zaman uzaklaştırabilmektedir. Burada er mitosunu ele almak; felsefi bağından koparılıp dini bir unsur, dinsel yaşam için çağrı olarak yorumlanması kolay ve görece pragmatik ve politik yorumlara açık olan bu mitos ve filozofun anlaşılabilmesinin, öte dünyaya varmadan içinde yaşadığımız dünyada, kendi realitemiz, eğitim pratiklerimiz ve eğitim felsefelerimizin temelleri açısından değerini gösterebilmekten ileri gelmektedir.

Bilindiği üzere Platon, Devlet adlı eserinin onuncu kitabında belki de dünya tarihine yön veren önemli bir mitosla karşımıza çıkmaktadır. Er mitosunu olarak bildiğimiz bu mitos "savaşta ölen ve cesedi on gün sonra kokmaya başlayan ölümler arasında bulunan, on ikinci gün cenaze töreni sırasında cesedi yakılmak üzereyken dirilen ve başından geçenleri hikâye eden Er adındaki kahramanın, ötede gördüklerini dile getirdiği bir mitostur." (Platon, 2014: 614c), Mitosa göre, Er'in canı bedeninden çıkar çıkmaz, diğer ruhlarla beraber yola çıkar ve bir süre yol alır. Nihayetinde bir çifti gökte, bir çifti yerde ve ortasında da gelen ruhları karşılayan yargıçların olduğu iki çift kapıyla karşılaşır. Gelen ruhları yargılayan yargıçlar doğruları sağdaki yoldan, suçluları ise soldaki yoldan ceza ve mükafatları arkalarına ve önlerine asılmış bir şekilde yolluyorlarmış. Sıra Er'e geldiğinde yargıçlar ona şöyle demişler: "Sen insanlara bu yer altı dünyasından haber götüreceksin, orada olup bitenlere iyi bak." (Platon, 2014: 614d). Er'in anlattığına göre yargılanan ruhlar yukarıdaki ve aşağıdaki kapılardan giderken, diğer taraftan ceza ya da mükafatlarını tamamlayan diğer ruhların bir kısmı gökteki kapılardan, bir kısmı ise yerdeki kapılardan çıkıp gitmektedir. Gökten gelen ruhlar pırıl pırıl ve mutlu, yerden gelenler ise perişan bir hal içerisinde. Yerden gelenler bin yıl süren yolculuklarında çektiklerini, gökten gelenler ise yaşadıkları mutlulukları birbirlerine anlatmaktadır. Ruhların anlattıklarına göre, cezalar ve mükafatlar orada on katına çıkmaktadır. En önemli suçların başında, Tanrılara, ana-babaya saygısızlık ve insanları öldürmek gelmektedir. Yukarıdan ve aşağıdan gelerek toplaşan ruhlar burada yedi gün kaldıktan sonra sekizinci gün yola çıkmakta ve dört gün yol aldıktan sonra başka bir yere varmaktadır. Orada gökle yer arasında uzayıp giden bir ışık gören ruhlar, bir gün daha

yürüyerek ışığın kaynağına ulaştıklarında bu ışığın zincirlerle göğe bağlı olduklarını görmektedir. Bir ışığın ucunda kaderin kirmeni asılıdır (Platon, 2014: 616c). Kirmenin halkaları üzerinde kaderin kızları olan Moira'lar vardır. Üç tane olan bu Moira'lardan Lakheisis geçmişin, Klotho bugünün Artopos geleceğin şarkısını söylemektedir. Bunlardan Klotho sağ eli ile kirmenin dış çemberini, Artopos sol eliyle iç çemberini, Lakheisis ise her iki eliyle hem dış hem de diğer çemberleri çevirmektedir. Yeni bir hayat macerasına başlayacak olan bütün ruhlar Lakheisis'in önünde toplanmaktadır. Bir rahip çıkararak onlara gelecek hayatlarını seçecekleri kurayı anlatmaktadır. Bütün ruhlar kurada çektikleri seçim sırasına göre yeni hayatlarını seçmektedir. Bu seçimi kendi iradelerine göre yapacak olan ruhların seçimleri daha sonra kader tarafından değişmeyecek şekilde bağlanmaktadır (Platon, 2014: 617d-e).

Mitosa göre ruhlar yaşadıkları tüm ceza ya da mükafata rağmen, yeni seçtikleri yaşam tarzlarıyla yine sonunda eziyet olabilecek zorbalık türünden bir yaşamı seçebilmektedir. Önceki hayatlarında kahraman olan, ünlü olan, pek çok kişi de basit, sade bir yaşamı seçerek geleceklerini garanti altına alabilmektedir. Ancak bu yeni seçim sonrasında kaderler bağlanmakta ve bir daha değiştirmek mümkün olmamaktadır. Bu değişmezlik ise Lakheisis'in kendilerine verdiği peri sayesinde mümkündür. Peri, kişinin seçtiği kader üzerine hayatı boyunca yardım etmektedir. Daha sonra ruhlar kirmenin altına gelmekte ve Atropos ve Klotho'nun çevirdiği kirmende eğrilen kadar çözülemez hale gelmektedir. Kaderlerini seçen ruhlar Lethe ovasında Ameles ırmağı kenarından konaklamaktadır. Bu ırmaktan bir miktar su içen bütün ruhlar bildikleri her şeyi unutmuş ve kopan fırtınayla beraber her biri yazılmış yeni kaderlerine doğru yolculuklarına başlamaktadır. Er'in ruhuna gelince, tüm bu manzaralara şahit olmuş ama en son Ameles nehrinin suyundan içmesine izin verilmemiş ve hiçbir ayrıntıyı unutmayarak yeniden bu dünyada eski bedenine olup biteni anlatmak için geri dönmektedir (Platon, 2014: 621a-b).¹

Mitostan çıkarılacak olan ilk şey şudur: İnsan ölümlü bir varlıktır ve insan varlığında ölüm ile yaşam iç içe geçmiş, bir arada bütünsel bir yapı oluşturmuştur. Er kişi adil kişidir, adaletin felsefi bilgisine sahip kişi zorunlu olarak bir eğitim misyonuna sahip olmaktadır. Aksi türlü bir eğitimin, eğitim olduğunu söylemek çok güçtür, nitekim eğitim ideal olan eğitimidir. Jaeger'in ifadesiyle bir kültür idealidir. İdealin bilgisinin gösterilmesi işidir (Jaeger, 1946). Aydınlanmanın kendisi de ancak böylesi bir etik disiplin perspektifiyle geliştirilmiş eğitim süreci ile mümkün olabilmektedir. Mitostan çıkan bu sonuçla birlikte, insan yaşamının ölümle iç içe olması fikri insanlar arasında bir ayrıma sebep olmaktadır. Bu durumun farkında olanlar ve olmayanlar olarak ele alınabilecek olan bu ayrım, Platoncu perspektifte kişilere belli türden sorumlulukları yüklemek ya da yükleyememe olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bilmekteyiz ki

¹ Benzer bir durum Platon'un meşhur mağara alegorisinde mevcuttur. Bayraktar'a (2022) göre Platon'un mağara benzetmesi idealist felsefenin ne olduğunu anlamamızı kolaylaştırmanın yanı sıra eğitim felsefesi bağlamında da ele alınabilmektedir. Örneğin bu benzetmede "Tutsak mağaradan çıkartılırken öğrenci, mağaraya döndüğünde ise öğretmen." olarak değerlendirilmiştir (Bayraktar, 2022:137). Değerlendirilen misyon, Er mitosunda seçilen er kişi için de mümkün görünmektedir.

Platon'a göre kişi bilerek ve isteyerek kötü olmaz, kötülük yapmaz; kötülüğün kaynağı bilgisizliktir (Platon, 2020: 508b-c). Buradan anlaşılacağı üzere eğitim felsefesine düşen görev bilgisizliği giderme misyonuyla hareket etmektir; ideal olan bilgiye, felsefe bilgisine, değer bilgisine, erdeme ışık tutmak olmalıdır. Batının idealist eğitim felsefesinin temelini Platon'dan geçmesi bu sebeptir. Mitostan çıkarılacak bir başka sonuç ise şudur. Hem bu yaşamda hem de başka yaşamlarda mutlak bir adalet söz konusudur. Ancak burada bahsedilen farklı yaşamlar, dogmatik bir bakışla ele alınması çok da yerinde olmayan, içinde henüz hala doğu mistisizminden izler barındıran ve en nihayetinde ideallerin sonsuz ve zamansız olduğunu vurgulamak bakımından, kavramsal alandan, sözgelimi adaletin hangi koşulda olursa olsun mutlaklığından bir şey eksiltilemeyen yönünün göz önünde bulundurulması gereken yapısından ileri gelmektedir. Yine mitosun sunduğu bir çıkarım da şöyledir. Kişiler, hayatlarını özgür seçimleriyle belirlerler ve bu sebepten ötürü kendi yaptıklarından ya da yapmadıklarından kendileri sorumludurlar. İyiden yana tutum sergileyen aslında kendisini ödüllendirmiş olur, aynı şekilde kötünden yana tutum sergileyen de kendisini cezalandırır. Ancak Platon'un iyisi, bir yol gösterici ile yürünecek eğitsel bir felsefi serüven olduğundan, idealist bir eğitim felsefesi yaklaşımı olmaksızın ortaya çıkartılması neredeyse imkânsız bir şey olmaktadır. İnsan ruhu çeşitli bedenlere girme hakkına sahiptir; dolayısıyla insan en iyiye ulaşma hakkına da sahiptir. Bu ifade de mitostan çıkarılabilecek bir diğer ifadedir. Mitostan; insanın bedeniyle gördükleri, ruhuyla gördüklerinden farklıdır ve ruhla görme alışkanlığı her insana kazandırılmalıdır sonucuna varılmaktadır. Bugün modern felsefenin de sıklıkla yüzleşmemizi salık verdiği en önemli şeylerden biri de insanın kendisine yabancılaştırılması olgusudur (Marx, 1976). Kişinin kendisini, ruhunu tanıyabilmesinin imkanları karşı konulamaz ölçüde sınırlandırılmakta ve kendisini, yapabileceklerini, yapamayacaklarını hiçbir zaman bilemeden yaşamını sürdürmüş pek çok kişi realitesi dünyadan geçip gitmektedir. Dolayısıyla esas misyon yine eğitimin olmaktadır. Mitostan çıkarılacak başka bir sonuç ise ruhun cezalandırılması ile ilgilidir. Ruh çektiği cezalar sonucunda iyiye yönelebilir yahut yönelme dahi çektiği işkencelere işaret ederek başkalarının iyiden yana tavır takınmasına, erdemli kişiler olarak yaşamlarını sürdürmelerine olanak sağlayabilir. Son olarak mitos, evren kaderin hükmü altında devinir demektir. İnsanlar ve hatta tanrılar bile kaderin ördüğü ağdan asla kaçınmazlar. Anlaşılacağı üzere burada ödüllendiren ve cezalandıran, İbrahimi dinlerin anladığı anlamda bir tanrı ve kader fikrinden son derece uzak bir mistik kavrayış söz konusudur.

Mitostan logosa bir geçişin gereğini ortaya koyan Platon, aynı zamanda pek çok yapıtında mitlere sıkça yer verir. Buradan anlaşılması gereken şey, felsefenin her dönemde üzerinde durduğu ayrımlar yapabilmek işinin ehemmiyetidir. Bir mite, bir efsaneye, bir doktrine körü körüne bağlanmayla, sahip olunan bir düşünce birikiminin ya da felsefi dizgenin aktarılması konusunda toplumsal açıdan yerleşik bir önem unsurundan beslenme ve ondan yararlanma arasında fark vardır. İlâveten, bir filozofu ve düşüncelerini egemen yahut egemen olması üzerine tasarlanan bir fikre, bir dünya görüşüne ilgisine bakılmaksızın her yönden uydurmaya çalışmak ile doğru bağlantılarla yerinde sorular

uyandırmaya çalışmak arasında ayırım yapmak gerekir. Herkesin eşit hak ve özgürlüklere sahip olarak yaşadığı demokratik sistem, herkese düşünce ve ifade özgürlüğü tanımaktadır. İnsan haklarının felsefi temelleri ile cumhuriyet değerlerini yaşatan ve yaşatacak olan yurttaşlar olarak, ideal bir eğitim felsefesi çerçevesinin bütün eğitim pratikleri için başat ve hayati olduğu kanaati eskiçağlardan beri üzerinde söz söylemeye pek de elverişli olmayan bir husustur.

Uddālaka Āruni'nin Anlatısı

Schopenhauer'in "işte insan düşüncesinin en yüce ürünü" (Schopenhauer, 2000:398) ifadesiyle dikkat çektiği Upanishadlar, kadim Hint felsefesinin en eski felsefe metinlerindedir. Sözcüğün etimolojisi bile kadim Hint'te felsefe ve eğitimin ayrılmaz ilişkisi hakkında bilgi vermektedir. Sanskrit "sad", oturmak eylemine "upa" ve "ni" ön eklerinin getirilmeleri ile oluşan kavram; bir kimsenin yakınına oturmak, hatta dizinin dibine oturmak anlamındadır. Eğitim; hocanın, öğrencisine "git kandilini al gel, sana öğreteceğim" ifadesiyle kendisini öğrenciliğe kabul ettiği ve öğrencinin de artık hocasının dizinin dibinden ayrılmadan sorularına yanıtlar aldığı bir sisteme karşılık gelmektedir (Kaya, 2011:11).

Buradaki mistik öğretisi; en yüce varlık olan *brahma* (evrensel ruh) ile *ātman*'ın (insani ruh, soluk) bir olduğu yönündeki, çok sonraları tasavvuf felsefesinin *en'el hak* düşüncesine de kaynaklık edecek olan düşüncedir. Bu düşünceye göre evren *brahma*'dır, *brahma* da *ātman*'dır, *ātman* evrendir. Bu öğretisi, kadim filozof Uddālaka Āruni'nin dizinin dibindeki Şvetaketu adlı öğrencisine ders verirken, incir çekirdeğinde bulunan yaratıcı gücü betimleme amaçlı, başvurduğu açıklama modelinin eğitici rolüyle bütünleşmektedir. Anlatıda geçen can alıcı felsefi ifadeler ve anlatının kendisi şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

सर्वं खल्विदं ब्रह्म

sarvam khalu idam brahma

Elbette varolan bütün her şey Brahma'dır (Çāndogya Upanishad, 2008: III,14,1)

तत्त्वमसि

Tat tvam asi

Sen, "o"sun (Çāndogya Upanishad, 2008: IV.13.1.).

(1) Şu Nyagrodha ağacından bir incir getir bana." "Getirdim efendim." "Onu ikiye böl." "Böldüm efendim." "İçinde ne görüyorsun?" "Çok küçük tohumlar efendim." "Sevgili oğlum, onlardan birini ikiye böl." "Böldüm efendim." (2) Sonra ona dedi ki "Sevgili

oğlum, bu en ince özü görmüyorsun; inan bana oğlum, o en ince özden şu koca Nyagrodha ağacı meydana geldi. (3) Bu en güzel özdür. Tüm dünya bu öze sahiptir. O hakikattir. O atman'dır. O sensin Şvetaketu." ...

Daha önce sözü edilen karma kavramı da Upanishadlar'ın temel kavramlarından biri olmaktadır. Dizinin dibine oturan öğrencisine eğitim veren yol göstericiler, Upanishadlarda filozoflardır ve doğrudan kişinin eylem yaşantısıyla ilgilenmektedirler. Orada verilen Etik dersler 19. Yüzyıl filozoflarını kendilerine hayran bırakacak kadar ışıltılı; Schopenhauer, Nietzsche, Kant ve Hegel felsefelerinin insan görüşlerine sıkı sıkıya bağlanacak kadar kült fikirleri oluşturmaktadır. Kişi ne eylese o odur. İyilik eden iyi, kötülük eden kötü olur. İnsanın isteği neyse tasarladığı odur, tasarladığı neyse eylemi odur. Eylemlerinin sonucu onu belirler (Brihadāranyaka Upanishad, 2008: IV). Karma burada -Platon'un da etkisinden kaçamayacağı- ruh göçü düşüncesi ile iç içe geçmiş durumdadır. Nitekim eylem yarasından, karmadan, kaçış ölümle dahi mümkün olmamaktadır. Çünkü ölüm bir son değil, yeni bir bedenlenmenin başlangıcıdır. İnsan ancak kalbine yerleşen tüm isteklerden kurtulduğunda ölümsüz olur, bu tinsel yaşam Brahma'dır, hakiki ışıktır (Brihadāranyaka Upanishad, 2008: IV, 7). Kişi eylemlerine göre sıralı olarak çeşitli biçimler edinir. Bedenlenen kişi iyi veya kötü çok sayıda biçimi niteliğine göre kendisine seçer. Gerçekleştirilen eylemlerin ve karakterin niteliği, bir sonraki birleşimlerin belirleyici nedenleri olur (Şvetāsvatara Upanishad, 2008: V, 11-12). Özgürleşme ve kurtuluş (moksha) ise ancak doğum ölüm zincirinden çıkabilmekle erişilecek bir şeydir bunun yolu da derin bir mistik tecrübe yaşantısından geçmektedir (Güngör ve Kutlutürk, 2009).

İdealist eğitim anlayışı, Doğu felsefesinde özellikle Vedanta geleneğiyle özdeşleşmiştir. Hindu düşüncesinde "yüksek bilgi" arayışı olarak ifade edilen bu yaklaşım, bireyin ruhsal gelişimini ve hakikati idrak etmesini merkeze alır. Vedanta'nın temel öğretilerinden biri olan Brahman (evrensel ruh) ve Atman (bireysel ruh) özdeşliği, eğitimin en yüksek amacını oluşturur: Bireyin Atman'ı tanınması ve Brahman'la birliğe ulaşması. Bu düşünce, Çāndogya Upanishad'da geçen "Tat Tvam Asi" ifadesiyle açıklanır. "Sen Osun" anlamına gelen bu ifade, bireyin evrensel gerçeklikle özdeş olduğuna gönderme yapar ve Vedanta'nın eğitim anlayışında kritik bir yere sahiptir. Şankara, bu özdeşliğin kavranmasını bireyin aydınlanmasının temeli olarak görür (Şankara, 2021). Adi Şankara'nın *Brahma Sutra Bhasya* eserinde bu özdeşlik, eğitimin nihai hedefi olarak işlenir. Şankara, eğitimi bireyin yalnızca bilgi edinme süreci olarak değil, hakikate ulaşma ve kendini keşfetme süreci olarak tanımlar. Bu anlayışa göre dışsal bilgi geçicidir, oysa içsel bilgi bireyi sonsuz ve evrensel gerçekliğe ulaştırır. Şankara'ya göre, öğretmenin görevi öğrenciyi kendi içsel bilgeliğine yönlendirmektir. Bu idealist eğitim anlayışı, bireyin zihinsel bilgiyle değil, mistik bir bilgiyle bütünleşmesini sağlar (Radhakrishnan, 1990).

Upanishad kavramlarında eğitimin izi sürülürken karşılaşılan önemli yerlerden birinde şu ifadeler rastlanır: Söz konusu bilgi ise hoca ilk şekildir, öğrenci ise son şekildir. Bilgi

hoca ile öğrenciyi bitiştirendir; eğitim de bitişmedir (Taittirīya Upanishad, 2008: I, 3). Burada yine eğitimin birleştirici, bütünleştirici niteliği göze çarpmaktadır. Bir yol gösterici, öğrenme yolundaki kişiyi bilgiye ulaştıracak bunu da eğitimle mümkün kılmaya muktedirdir. Doğu felsefesinde idealist eğitim, modern eğitimin bilgi odaklı yaklaşımından farklı olarak, bireyin kendini gerçekleştirme süreci olarak görülür. “Tat Tvam Asi” gibi kavramlar, bireyin eğitim yoluyla kendi öz doğasını ve evrenle olan ilişkisini keşfetmesini teşvik eder. Doğu felsefesinde eğitim, evrenin temel doğasını anlamayı ve bu bilgi aracılığıyla bireyin ruhsal farkındalığını arttırmayı amaçlar.

Kadim Hint düşüncesinde eğitim, tek bir kelime ile ifade edilmektense çeşitli kavramlar üzerinden anlaşılır ve en yaygın olarak *vinaya* terimi eğitim anlamında kullanılır (İtil, 1968:347). Ancak bu anlayış, modern eğitim kurumlarının kapsamından oldukça farklıdır; eğitim hem fiziksel hem de ruhsal bir bütünleşme süreci olarak tanımlanır. Bu kapsamda bütünsellik önemli bir kavramdır; eğitim, insanı doğayla ve evrenle bir bütün içinde görmeyi amaçlar (Miller, 2005). Bütüncül eğitim, Hint felsefesinde bireyin sadece analitik düşünme değil, aynı zamanda mistik bir farkındalıkla varlığı kavramasını da içerir. Bu ideal, Hint felsefesinin kurtuluş (moksha) ve Yunan felsefesinin mutluluk (eudaimonia) gibi kavramlarıyla hedeflediği ruhsal bir “iyi olma” durumunu yansıtır.

Karl Jaspers’in “Eksen Çağı” kavramsallaştırmasıyla da örtüşen antik dönemde, Hint ve Yunan kültürlerinde felsefi ve etik dönüşümler yaşanmıştır (Jaspers, 1953:2). Hint felsefesi evreni bir bütün olarak anlamayı esas alır ve bölme ya da parçalama anlayışına başvurmaksızın bir “bütün” (sarva) kavrayışını destekler. Bu bütünselliği kavrayış ise çoğunlukla deneyim, bir rehberin (guru veya yogi) eşliğinde yapılacak uygulamalar ve eylem yaşantısının (karma) anlaşılması yoluyla gerçekleşir. Eğitim sürecinde, guru ve yogi figürleri temel birer yol gösterici olarak kabul edilir. Öğretmen olan guru, yalnızca bilgi aktarımı yapmaz; öğrenciyi hem zihinsel hem de ruhsal bir disiplin yolunda eğitir. Şuśrūshā ve śraddhā gibi kavramlar ise öğrencinin öğretmene gösterdiği itaat ve derin bağlılığı ifade eder. Guru’ya tam bağlılıkla gösterilen saygı ve istek, öğrenmenin olmazsa olmazları olarak görülür. Bu bağlamda, Hint düşüncesinin insan kişiliğinin bütüncül gelişimini vurguladığı öne çıkar. Yalnızca entelektüel değil, aynı zamanda ahlaki bir gelişimi teşvik eden bu sistem, bireyin topluma uyumlu bir parçası olmasını amaçlar (Bhatta, 2009:50).

Bu idealist eğitim yaklaşımına göre, öğretim süreci bir bireyin diğerine eğitim vermesi değil, yol göstericinin yardımıyla bütünleştirici bir deneyim aktarımıdır. Eğitimli birey, kendini doğayla ve evrenle uyum içinde bulur. Kadim Hint felsefesinin ışığında, eğitim felsefesinin en temel hedefleri, bireyin kişilik gelişimini desteklemek, doğayla ve tüm yaşamla bir bütün olma bilincini aşılacak ve bağımsız düşünceye ulaşmasını sağlamaktır.

Doğu'nun Bilgelik Mirası ve Batı Düşüncesi Arasındaki Köprü: Eğitimde Evrensel İdealin Aranışı

Eğitim, hayatın o denli önemli bir unsurudur ki, her durumda bir eğitim felsefesi bulmayı beklemeliyiz; tıpkı sanat ve din için felsefeler bulunduğu gibi. Bu nedenle, varoluşun doğasının eğitimi hayatın ayrılmaz ve vazgeçilmez bir işlevi haline getirdiğini gösteren bir yaklaşımı beklemek yerinde olur (Dewey, 2001:336). Felsefenin kökeni, antik dönem filozoflarının düşünceleriyle yakından ilişkilidir. Peter Adamson, felsefe tarihini ele aldığı eserlerinde, antik dönem felsefesinin doğuşunu Thales ve diğer erken dönem filozoflarının doğa felsefesiyle ilişkilendirir (Adamson, 2008). Anthony Kenny, Batı felsefesinin tarihini incelediği eserlerinde, felsefenin kökenlerini antik Yunan düşünürleriyle ilişkilendirir ve bu sürecin doğa felsefesi ve ontoloji gibi temel konuların keşfiyle başladığını belirtir (Kenny, 2010). Bertrand Russell, Batı felsefesinin tarihini ele aldığı klasik eserlerinde, felsefenin doğuşunu insanların evreni anlama çabasıyla ilişkilendirir ve bu çabanın mantık, metafizik ve epistemoloji gibi felsefi alanların oluşmasına yol açtığını dile getirir (Russell, 1945). Martin Heidegger, ontolojik bir bakış açısıyla felsefenin doğuşunu ele aldığı eserlerinde, felsefenin insanın “varlık”la ilişkisini anlama çabasıyla başladığını ve bu çabanın felsefi düşüncenin temel sorularını ortaya çıkardığını savunur (Heidegger, 1927). Jean-Pierre Vernant, antik Yunan düşüncesi ve mitolojisi üzerine yaptığı çalışmalarda, felsefenin doğuşunu tarihsel ve kültürel bir bağlamda ele alır ve bu sürecin antik Yunan düşüncesinin gelişimine önemli bir katkı sağladığını vurgular (Vernant, 1996). Ancak felsefenin doğuşunu yalnızca Eski Yunan'a dayandırmak, Avrupamerkezci ve sorunlu bir yaklaşımı yansıtabilmektedir. Tarihi, Eski Yunan'dan çok daha eskiye uzanan Mısır, Hint, Çin ve İran geleneklerini akademik ilgide göz ardı etmek güçtür (Aster, 2005). Eski Yunan'da doğan felsefenin Batı Felsefesi olduğunu söylemek daha uygundur. Thomas McEvelley, felsefenin, görünüşteki çeşitliliğin ardındaki birleştirici ilkeleri bulma arzusuyla başladığını belirtmekte ve bu arzunun Mezopotamya'dan Yunanistan'a uzanan bir etkiyle şekillenmiş olabileceğini öne sürmektedir. Bununla birlikte, Presokratik filozofların geliştirdiği çözümlerin Hint düşüncesiyle benzerlikleri, bu iki kültür arasında dolaylı veya doğrudan bir etkileşimin mümkün olabileceğini göstermektedir. Özellikle, Hindistan'da yüzyıllar boyunca evrimleşen tekçilik (monizm) ve ruhun yeniden doğuşu doktrinlerinin, Yunan felsefesinde olgunlaşmış bir biçimde bir anda ortaya çıkması, Hint felsefesinin Yunan düşüncesine katkıda bulunmuş olabileceğini düşündürmektedir. Bu tür benzerlikler, Yunan felsefesinin eğitim görüşleri de dahil olmak üzere Hint kökenli metafizik sistemlerden etkilenmiş olabileceği ihtimalini güçlendirse de bu etkileşimlerin doğası ve derinliği konusundaki tartışmalar akademik alanda devam etmektedir (McEvelley, 2000:24).

Doğu ve Batı idealist eğitim felsefelerinin önceki bölümlerde ele alınan iki anlatı üzerinden karşılaştırılması, her iki felsefenin de bireyin eğitimine ve ahlaki gelişimine vurgu yaptığını göstermektedir. Ancak, Batı idealizmi daha çok bireyin akıl yoluyla bilgiyi ve adaleti keşfetmesine odaklanırken, Doğu idealizmi bireyin ruhsal aydınlanmasını ve evrensel hakikatle bir olmasını merkeze almaktadır. Platon'un Er

Mitosu ve Uddälaka Āruni'nin anlatısı, bireyin kendini ve evreni anlama sürecinde eğitimin rolünü vurgulamakta ve her iki kültürün de eğitimi, bireyin özgür iradesini ve ahlaki sorumluluğunu gerçekleştirme için bir araç olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, eğitim felsefesine katkı sağlamak adına, idealist yaklaşımların günümüz eğitim sistemi üzerindeki etkilerini de değerlendirmek mümkündür. Batı idealizminin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine ve bireyin kendini gerçekleştirme sürecine verdiği önem, günümüz eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır. Aynı şekilde, Doğu idealizminin spiritüel gelişim ve bütünsel öğrenme yaklaşımları, modern eğitimde bireyin duygusal ve manevi gelişimini destekleyen yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Babbar & Johannsdottir, 2024). Bu nedenle, Doğu ve Batı idealist eğitim felsefelerinin birbirini tamamlayan ve zenginleştiren yaklaşımlar sunduğu söylenebilir. Mintz (2022), Platon'un Er Mitosundaki anlatıyı, bireyin seçimleri ve bu seçimlerin sonuçlarına dair farkındalık geliştirilmesini sağlayan bir eğitim modeli olarak kullandığını belirtir. Mintz'e göre, Platon'un dramatik diyalogları, öğrenme sürecinde yaşanan zorlukları ve bu sürecin bireyin karakterini şekillendirme üzerindeki etkisini metaforik bir biçimde ortaya koyar. Özellikle, Er Mitosu'nda bireyin seçimleri üzerinden ahlaki gelişimin eğitimin ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanır. Bu yaklaşım, eğitimin sadece bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda bireyin ruhsal ve entelektüel dönüşümünü hedefleyen bir süreç olduğunu göstermektedir (Mintz, 2022:267-268). Eğitim felsefesi, bireyin hem zihinsel hem de spiritüel gelişimini sağlamayı hedefleyen çok boyutlu bir süreç olarak ele alındığında, bu iki felsefi geleneğin de birbirine katkı sağladığı ve kendi kültürel perspektiflerine rağmen eğitimde evrensel bir idealin peşinde oldukları sonucuna varılabilir.

Werner Jaeger, Antik Yunan eğitim ve kültür tarihine derinlemesine bir bakış sunan *Paideia* adlı eserinde, eğitimin insanın karakterini ve toplumdaki rolünü şekillendirmedeki önemini vurgular. Ona göre, eğitim sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda bir kişinin erdemli bir yurttaş olarak yetişmesini sağlayan bir süreçtir. Antik Yunan'da "paideia", bireyin tam potansiyeline ulaşmasına ve topluma katkı sağlamasına yardımcı olan bir idealin peşinde olan bir eğitim anlayışını ifade eder. Bu, sadece akademik bilgiyi değil, aynı zamanda erdem, adalet ve sorumluluk gibi değerleri de kapsar. Eski Yunan toplumunda eğitim, diğer dönem ve kültürlerle kıyasla ayrıcalıklı bir önem arz etmiştir. Her toplumda bireylerin çeşitli becerileri ve uygulamaları önceki nesillerden ve ustalardan gözlem ve deneyim yoluyla edindiği bilinmektedir; ancak Yunanlar, bu öğrenme sürecini belirli bir kurumsal yapı ve saygınlık düzeyine ulaştırmayı başarmışlardır (Jaeger, 1946: xi).

Arthur Schopenhauer, Upanishadlar hakkında yaptığı analizlerde, Batı düşüncesini derinden etkileyen Hint felsefesinin önemini vurgular. Ona göre, Upanishadlar, mistik deneyimler ve evrensel gerçeklik arayışıyla doludur (Schopenhauer, 1816). Bu eserler, insanın varoluşsal sorularına kökensel bir bakış sunar ve Batı felsefesine yeni bir perspektif kazandırır. Werner Jaeger'in, eğitimi sadece bireyin bilgi ve becerilerini artırmakla kalmayıp aynı zamanda bir kültür ideali olarak görmesi eğitim felsefesi

çalışmalarında kritik bir önem taşır. Eğitim, sadece bireyin kişisel gelişimi için değil, aynı zamanda toplumun kültürel değerlerini ve normlarını aktarmak için bir araç olarak işlev görür. Bu anlamda, Jaeger'in eğitim anlayışı, bir toplumun kendi kimliğini ve değerlerini korumasını ve aktarmasını sağlayan temel bir unsurdur (Jaeger, 1946: xviii). Arthur Schopenhauer, kültürel ideallerin kökenlerini araştırırken, bu idealizmin Hint mistisizminden geldiğini iddia eder. Schopenhauer'a göre, Hint mistisizmi, insanın içsel huzur ve evrensel gerçeklik arayışında derin bir anlayış sunar ve Batı kültürüne önemli bir etki yapar. Dolayısıyla, Jaeger'in kültür ideali ve Schopenhauer'ın Hint mistisizmi arasında derin bir bağlantı vardır; Jaeger'in eğitim ideali, Schopenhauer'ın Hint mistisizminden esinlenmiş bir kültürel değerler sistemini yansıtır. Bu bağlamda, eğitim ve kültürel ideal arasındaki ilişki, kültürel değerlerin ve normların aktarılmasında ve nesiller arası iletişimde önemli bir rol oynar. Jaeger'in ve Schopenhauer'ın perspektifleri arasındaki bağlantı, kültürel idealizmin ve eğitimin evrensel bir değer olarak kavranabilirliğinin temelleri konusunda önemli bir çerçeve sunabilmektedir.

Eskiçağ felsefesinde eğitimin yerini anlayabilmek üzerine yönelen bir ilgiyle çağdaş felsefenin varoluşçu eğitim yaklaşımı üzerinden bir köprü oluşturmak da mümkün görünmektedir. Eğitim felsefesinde idealizm ve varoluşçuluk, her ne kadar farklı bakış açıları sunsalar da bireyin kendi özünü keşfetmesi ve kendini gerçekleştirme üzerine yoğunlaşan ortak bir amaç taşımaktadırlar. Bu bakımdan varoluşçu perspektifin idealist bir yönü olduğunu belirtmek mümkündür. Tarihsel bir bakış, dönem zihniyetleri ve felsefenin diyalektik yapısı gereği literatürde keskin ayrımlar yapabilmeyen sınırlılıklarını tartışmaya açılabilir de yerleşik kabulde idealizm, bireyin doğuştan sahip olduğu potansiyelin açığa çıkarılması ve mükemmelliğe ulaşması gerektiğini savunurken, bu süreci ahlaki ve ontolojik bir gelişim olarak görür. Platon'un Er Mitosu gibi anlatılar, bireyin hakikate ulaşma sürecinde özgür iradesini kullanarak kendini geliştirmesini merkeze almaktadır. Varoluşçuluk ise modern bir perspektif olarak, bireyin varoluşsal anlamını keşfetmesini ve kendi kimliğini oluşturmasını vurgular. Heidegger'in kararlılık (Entschlossenheit) kavramı, bireyin yaşamda kendi anlamını bulma ve bu anlamı varoluşsal olarak gerçekleştirme sürecini ifade eder. Bu iki felsefi yaklaşım, farklı yollardan da olsa, bireyin kendini tanıması, sorumluluğunu üstlenmesi ve en yüksek potansiyeline ulaşması gerektiği konusunda birleşmektedir. Eğitim, bu anlamda, bireyin hem evrensel hakikatlere ulaşmasını hem de kendi varoluşsal özerkliğini kazanmasını sağlayan dönüştürücü bir süreç olarak değerlendirilebilir. Heidegger'in eğitim felsefesine ilişkin yaklaşımları, Doğu ve Batı düşüncelerinin ortak bir idealde birleşmesinde bir perspektif sunabilmektedir. Heidegger'in "kararlılık" (Entschlossenheit) ve "otantiklik" (Eigentlichkeit) kavramları, bireyin yaşamda aldığı duruşun ve yaptığı tercihlerin, özgürce ve bilinçli olarak yapılması gerektiğini savunmaktadır (Heidegger, 2011: 319-322). Bu kavramlar, bireyin kendisiyle ve çevresiyle kurduğu ilişkinin, mevcut normlardan sıyrılarak, kendi varoluşsal sorumluluğunu üstlenmesi ve anlamlı bir şekilde yeniden bağlantı kurmasını ifade eder. Bu bağlamda, Platon'un Er Mitosu ve Uddālaka Āruni ile oğlu arasında geçen hikâye gibi Doğu ve Batı felsefesine ait metinler, eğitimin bireyin varoluşsal özerkliğini ve kendi kimliğini bulma sürecini destekleyen bir aracı

olarak kullanılabilceğini göstermektedir. Eğitim, sadece belirli bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda bireyin özgün bir varoluş düzeyine ulaşmasını sağlayan bir dönüşüm süreci olarak ele alınmalıdır. Bu perspektif, evrensel ideal arayışında Doğu'nun mistik mirası ve Batı'nın rasyonel düşünce geleneği arasında anlamlı bir köprü oluşturmaya olanak sağlamaktadır.

Sonuç

Doğunun ve batının idealist eğitim felsefelerinin kökenleri iki eski anlatı üzerinden gösterilmiştir. Çalışma, Doğu ve Batı'nın idealist eğitim felsefelerini Uddālaka Āruni'nin anlatısı ve Platon'un Er Mitosu üzerinden incelemiştir; felsefenin kökenlerine ve eğitim felsefesinin temellerine odaklanarak, Doğu ve Batı felsefelerinin derinliklerine inmeyi amaçlamıştır.

Doğunun idealist eğitim felsefesi, Uddālaka Āruni'nin anlatısı aracılığıyla incelenmiştir. Upanishadlar, kadim Hint felsefesinin en eski metinlerinden biri olarak brahma ve ātman'ın birliğini vurgulayan mistik öğretileri içerir. Uddālaka Āruni'nin öğrencisi Şvetaketu'ya verdiği dersler, evrensel ruhla insan ruhunun birliğini açıklar ve karma kavramını önemli bir yerde tutar. Bu metinden çıkarılan sonuçlar, insanın ölümlü bir varlık olduğunu, yaşamın ölümlü iç içe olduğunu ve kişinin özgür iradesiyle eylemlerini belirlediğini vurgular. Doğu eğitim felsefesinin temelinde bilgelik ve talihin rolü yer alır.

Batının idealist eğitim felsefesi ise Platon'un Er Mitosu aracılığıyla incelenmiştir. Mitos, savaşta ölen ve dirilen Er'in öteki dünya deneyimini anlatır. Platon, mitler aracılığıyla felsefi düşüncesini açıklama çabasıyla bilgi ve varlık görüşlerine ışık tutar. Er Mitosu, adalet, evren ve özgür irade kavramları etrafında dönerek insanın doğası gereği adil olması gerektiğini ve bilgisizliğin kötülüğün kaynağı olduğunu vurgular. Platon'un eğitim felsefesi, insanları bilgisizlikten kurtararak bilgiye, erdeme ve adaleti sağlamaya odaklanır.

Çalışma, Doğu ve Batı felsefelerinin eğitimi kültürel ideal olarak kavramalarının köklerini incelerken, felsefenin evrensel ve zaman üstü niteliğine vurgu yapar, iki zihniyet arasındaki paralelliği göz önüne sermeyi hedefler. Doğu ve Batı arasındaki bu felsefi bakış açıları, insanın bilgiye, erdeme ve özgür iradeye olan yolculuğunu anlamak için bir analiz sunmayı amaçlamıştır.

Kaynaklar

- Adamson, P. (2008). *A history of philosophy without any gaps: Volume 1, classical philosophy*. Oxford University Press.
- Aster, E. V. (2005). *İlkçağ ve Ortaçağ felsefe tarihi* (V. Okur, Çev., 3. baskı). İm Yayın Tasarım.

- Babbar, S.K., Johannsdottir, L. (2024). India's ancient philosophy on holistic education and its relevance for target 4.7 of the United Nations sustainable development goals. *Discov Sustain* 5, 51. <https://doi.org/10.1007/s43621-024-00225-2>
- Bayraktar, O. (2022). *Varlık ve bilgi ekseninde eğitimin temelleri*. İstanbul: İnsan.
- Bhatta, C. P. (2009). Holistic personality development through education: Ancient Indian cultural experiences. *Journal of Human Values*, 15(1), 49–59.
- Dewey, J. (2001). *Democracy and education*. Penn State Electronic Classics Series Publication.
- Heidegger, M. (1927). *Sein und Zeit* [Being and time]. Niemeyer.
- Heidegger, M. (2011). *Varlık ve zaman* (K. Ökten, Çev.). Agora.
- İnal, A. A. (Ed.). (2008). *Upanishadlar* (K. Kaya, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İtil, A. (1968). Hoca. A. S. Ünver (Ed.), *Necati Lugal armağanı* (pp. 339–365). Türk Tarih Kurumu.
- Jaeger, W. (1946). *Paideia: The ideals of Greek culture* (G. Highet, Trans.). Basil Blackwell.
- Jaspers, K. (1953). *The origin and goal of history*. Yale University Press.
- Kenny, A. (2010). *A new history of Western philosophy*. Oxford University Press.
- McEvelley, T. (2002). *The shape of ancient thought: Comparative studies in Greek and Indian philosophies*. Allworth Press.
- Marx, K. (1976). *1844 el yazmaları* (K. Somer, Çev.). Sol.
- Miller, J. P. (2005). *Educating for wisdom and compassion: Creating conditions for timeless learning*. Corwin.
- Mintz, A. I. (2022). Plato, the poets, and the philosophical turn in the relationship between teaching, learning, and suffering. *Studies in Philosophy and Education*, 41, 259–271. <https://doi.org/10.1007/s11217-022-09823-x>
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2017). *Curriculum: Foundations, principles, and issues*. Pearson Higher Ed.
- Platon. (2014). *Devlet* (S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Platon. (1989). *The collected dialogues* (E. Hamilton & H. Cairns, Eds.). Bollingen Series LXXXI. Princeton University Press.
- Platon. (2011). *Diyaloglar* (T. Aktürel, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Platon. (2020). *Gorgias* (M. Soysal, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Radhakrishnan, S. (1951). *The principal Upanishads*. George Allen & Unwin.
- Radhakrishnan, S. (1990). *Indian philosophy: Volume 1*. Oxford University Press.
- Russell, B. (1945). *A history of Western philosophy*. Simon & Schuster.
- Śaṅkara, A. (2021). *Brahma Sutra Bhasya* (Swami Gambhirananda, Çev.). Advaita Ashrama.

Schopenhauer, A. (2000). *Parerga and Paralipom* (trans. E.F.J. Payne.). Oxford: Clarendon Press.

Schopenhauer, A. (1816). *Die Upanishaden. Die heiligen Schriften der Brahmanen* [The Upanishads: The sacred writings of the Brahmins]. Brockhaus.

Schopenhauer, A. (2006). *The Upanishads: A new translation*. Dover Publications.

Staal, F. (1961). Greek and Vedic geometry. *Journal of Indian Philosophy*, 1(2), 123–140.

Vernant, J.-P. (1996). *Myth and thought among the Greeks*. Zone Books.